

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ФІЛОСОФІЯ”

Харків
2013

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

Електронна копія

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ФІЛОСОФІЯ”

(галузі знань: 0304 “Право”, 0302 “Міжнародні відносини”;
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”;
напрями підготовки: 6.030401 “Правознавство”,
6.030202 “Міжнародне право”)

для студентів заочної форми навчання

**Харків
2013**

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни “Філософія” (галузі знань: 0304 “Право”, 0302 “Міжнародні відносини”; освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”; напрями підготовки: 6.030401 “Правознавство”, 6.030202 “Міжнародне право”) для студентів заочної форми навчання / уклад. : О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Ю. Ю. Калиновський. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 25 с.

У к л а д а ч і: О. Г. Данильян,
О. П. Дзьобань,
Ю. Ю. Калиновський

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 9 від 21.11.2012 р.)*

© Національний університет “Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого”, 2013

ВСТУП

У досягненні цілей гуманітарної освіти визначальна роль належить пізнавальній активності, самостійності, активним формам навчання. При набутті знань та умінь традиційні, стереотипні, переважно вербальні засоби навчання є вже недостатньо ефективними.

Посібник призначений для покращення організації самостійної роботи студентів заочної форми навчання при вивченні дисципліни філософії, може використовуватися на семінарських заняттях, для проведення консультацій та іспитів. Він сприятиме здійсненню більш якісного педагогічного контролю, основним завданням якого є формуючий вплив на процес навчання за рахунок встановлення зворотного зв'язку між слухачем та викладачем і одержання підсумкових результатів навчання, а також забезпечення глибокого розуміння специфіки філософського осягнення дійсності, формування високої світоглядно-методологічної культури майбутніх юристів. Наведена методика організації самостійної роботи студентів адаптована професорсько-викладацьким складом кафедри філософії Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” до сучасних вимог вищої юридичної освіти в Україні.

Опанувавши дисципліну з філософії, студент повинен

знати:

– головні проблеми сучасної світової й вітчизняної філософії, історичні типи філософії, основні парадигми філософствування;

– основні ідеї світової та вітчизняної філософії, історію становлення, основні етапи і особливості розвитку філософії;

– основні закони, категорії, поняття і принципи філософії, особливості їх виявлення в житті суспільства і юридичній практиці;

– шляхи пізнання світу, функціонування знання у сучасному інформаційному суспільстві, особливості взаємозв'язку науки з сучасними соціальними і правовими проблемами, функції філософії у соціальному, науковому та практичному пізнанні;

– умови формування особистості, її свободи, відповідальності за збереження життя, природи, культури;

у м і т и :

– самостійно аналізувати факти, явища та процеси в системі “людина – світ” у їх діалектичному взаємозв’язку та з урахуванням змін, що відбуваються у світі й країні;

– критично оцінювати соціальні процеси, правові, політичні, економічні, історичні, екологічні, культурні, соціально-психологічні явища й події;

– формулювати світоглядні й методологічні висновки на основі отриманих знань, обґрунтовувати свою світоглядну та громадську позицію;

– володіти методологією наукового пізнання, творчої діяльності, застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Важливо зазначити, що однією зі специфічних рис філософського знання є суперечливість суджень. Не можна заперечувати той факт, що у філософії відсутня однастайність стосовно проблем, що вивчаються.

Під час підготовки до занять студенти мають опрацювати відповідні розділи підручника та рекомендовану літературу.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного університету
“Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого”
(протокол № 11 від 30.06.2011 р.)

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ФІЛОСОФІЯ”

Розділ I. СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЇЇ РОЗВИТКУ

1. Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві

Філософія, її предмет і структура. Мета та порядок вивчення філософії як навчальної дисципліни, її місце та роль у підготовці юристів. Наукові, методологічні та методичні основи вивчення філософії. Світогляд, його структура, риси, суспільно-історичний характер і роль у житті суспільства. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія. Філософський світогляд. Гуманізм філософії. Функції філософії. Філософія і право. Філософія і мораль. Філософія і наука. Філософія і культура. Роль філософії у суспільстві, у професійній діяльності юристів.

2. Філософія стародавнього світу

Історичні передумови, час і місця виникнення філософії. Філософія стародавньої Індії. Упанішади. Ортодоксальні (санкхья, йога, вайшешика, ньяя, міманса, веданта) й неортодоксальні (локаята-чарвака, джайнізм, буддизм) філософські вчення. Філософія стародавнього Китаю (конфуціанство, даосизм). Антична філософія. Ранній грецький натуралізм (рання класика): мілетська школа, піфагорійці, елеати. Геракліт і Парменід: релативістська й абсолютистська концепції світу. Левкіпп і Демо-

крит: ранні атомістичні вчення. Висока класика: шлях до людини – філософські вчення софістів і Сократа. Об'єктивний ідеалізм Платона. Філософська система Аристотеля. Основні риси філософії епохи еллінізму (пізня класика) та її школи: кініки, скептики, епікуреїзм, стоїцизм, неоплатонізм.

3. Філософія середньовіччя та Відродження

Джерела середньовічної християнської філософії та її основні проблеми. Християнство як світоглядне підґрунтя філософії середньовіччя. Специфіка типу філософствування середньовіччя. Етапи розвитку середньовічної філософії (апологетика, патристика, схоластика) та їх особливості. Вчення Августина Блаженного про природу та людину. Реалізм і номіналізм. Філософське вчення Фоми Аквінського. Філософія епохи Відродження. Деїзм (Г. Галілей) і пантеїзм (Дж. Бруно). Гуманізм і проблема людської індивідуальності (М. Кузанський, М. Монтень, П. Помпонацці). Ренесансний антропоцентризм як апологія свободи. Філософія періоду Реформації (М. Лютер, У. Цвінглі, Ж. Кальвін).

4. Філософія Нового часу та епохи Просвітництва

Наукова європейська революція XVII ст. Концепції можливості людського пізнання. Гностицизм та агностицизм. Проблема методу пізнання. Механіцизм, раціоналізм та емпіризм. Філософське обґрунтування нової картини світу (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. В. Лейбніц, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм). Соціально-філософські аспекти у філософських поглядах емпіристів та раціоналістів Нового часу. Деїзм і матеріалізм у французькому Просвітництві. Вчення про природу і суспільство у філософії Просвітництва (Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо). Проблема людини у філософії Просвітництва. Французький матеріалізм XVIII ст.

5. Німецька класична філософія

Особливості та характерні риси німецької класичної філософії, її місце в історії філософської думки. І. Кант: дуалізм світу людського буття – природний і моральний. Філософія людського “Я” (Й.-Г. Фіхте). Натурфілософія Ф. Шеллінга. Філософія абсолютної ідеї й діалектика Г.-В.-Ф. Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Вплив ідей німецької класичної філософії на європейську культуру. Проникнення ідей німецької класичної філософії в Україну.

6. Сучасна світова філософія

Поняття класичної й некласичної філософії. Основні напрями сучасної світової філософії. Позитивістська тенденція у сучасній світовій філософії. Етапи розвитку позитивізму (класичний позитивізм, махізм, неопозитивізм, постпозитивізм). Релігійно-філософські напрями (тейярдизм, персоналізм). Неономізм як офіційна філософсько-теологічна доктрина католицької церкви. Виникнення некласичних філософських вчень в ХІХ ст. Ірраціонально-гуманістичний напрям у сучасній філософії: філософія життя і творчої еволюції, фрейдизм (неофрейдизм), герменевтика, феноменологія, екзистенціалізм, філософська антропологія. Філософія марксизму. Феноменологія. Комунікативна філософія. Філософія постмодерну. Російська філософія ХІХ – ХХ ст.: основні напрями та характерні риси.

7. Вітчизняні філософські традиції

Джерела української філософської культури. Філософія у культурі Київської Русі (Х–ХІІ ст.). Просвітництво в Україні (ХV – початок ХVІ ст.). Києво-Могилянська академія – центр філософської думки в Україні. Проблема світу і людини в філософії професорів академії (С. Яворський, Ф. Прокопович). Філософія Г. Сковороди. Сутність “філософії серця”. Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, Т. Шевченко, П. Куліш). Основні ідеї філософії П. Юркевича. Київська екзистенціальна

філософія XX ст. (Л. Шестов, В. Зеньковський). Філософські ідеї в Україні кінця XIX – початку XX ст. “Культурне відродження” 20-х років XX ст. Українське філософське відродження 60-х років XX ст. Новітня філософія України.

Р о з д і л І І . О Н Т О Л О Г І Я , Г Н О С Е О Л О Г І Я , А Н Т Р О П О Л О Г І Я , С О Ц І А Л Ь Н А Ф І Л О С О Ф І Я

8. Філософський смисл проблеми буття

Онтологія, її основні проблеми та категоріальні визначення. Типи онтологій. Філософський смисл проблеми буття, її історичне усвідомлення. Категорія буття: її сутність і специфіка. Співвідношення категорій: буття, суще, реальність, дійсність. Основні форми буття. Роль категорії “субстанція” для визначення онтологічних основ і способу буття світу. Формування науково-філософського поняття матерії. Сучасна наука про складну систему організації матерії та її властивості. Матерія і рух. Простір і час як форми існування матерії. Сучасні наукові моделі розвитку світу.

9. Свідомість як філософська проблема

Проблема свідомості у філософії. Теорії походження та сутності свідомості. Свідомість як вища форма відображення. Свідомість як субстанція. Свідомість як форма регулювання і необхідна умова життєдіяльності людини, її суспільна природа, сутність і функції. Свідомість як суб’єктивне явище. Рефлексія, розум, інтелект, мислення. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, свідоме, надсвідоме. Структура свідомості. Свідомість і вищі форми психічної діяльності: мислення, пам’ять, воля, емоції. Свідомість і мова. Специфіка юридичної мови. Самосвідомість. Фундаментальна роль категорії свідомості в філософії, її методологічне значення для пізнання природи, суспільства і юридичної практики.

10. Філософське вчення про розвиток

Діалектика як вчення про розвиток і метод пізнання. Історичні форми діалектики. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика. Діалектика як система принципів, законів, категорій. Принцип загального зв'язку. Поняття відношення, зв'язку, взаємодії. Принцип розвитку. Поняття зміни, руху, розвитку. Основні закони діалектики. Основні категорії діалектики. Значення законів і категорій діалектики для теоретичної і практичної діяльності юристів. Модифікація діалектики в сучасних філософських доктринах. Метафізика, догматизм, релятивізм, еkleктика як класичні альтернативи діалектики. Протилежність діалектики й метафізики. Становлення сучасної філософської концепції розвитку. Синергетика: категоріальний апарат, особливості, евристичний потенціал. Протилежність та взаємодоповнюваність діалектики й синергетики. Синергетика у соціальному та юридичному пізнанні.

11. Сутність і структура пізнавального процесу. Наукове пізнання, його форми та методи

Пізнання в контексті людського існування. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Види пізнавальної діяльності: чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне. Діалектика чуттєвого і раціонального у пізнанні. Принцип визначальної ролі практики в пізнанні. Творчість як конструктивний принцип пізнання. Інтуїція. Проблема істини у філософії та науці. Філософське вчення про істину. Практика як головний критерій істини. Істина у судових рішеннях. Специфіка соціального пізнання. Проблема об'єктивної істини у соціальному пізнанні. Соціальна прогностика і футурологія. Поняття науки. Специфіка наукового пізнання. Методологія наукового пізнання. Метод і методологія. Рівні методології. Методи емпіричного дослідження. Методи теоретичного дослідження. Методологія розвитку теорій: від абстрактного до конкретного, єдність історичного та логічного. Сучасна методологія пізнання. Логіка наукового дослідження та її етапи (факт, проблемна ситуація, проблема, гіпотеза, доказ,

концепція, теорія). Соціальні функції науки. Наука і мораль. Свобода наукового пізнання і соціальна відповідальність вченого.

12. Філософське розуміння суспільства

Суспільство як підсистема об'єктивної дійсності, джерела його походження та історія. Основні підходи до розуміння суспільства: натуралістичні, соціопсихологічні. Теорія соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс). Теорія предметної дії (К. Маркс). Діяльність як специфічний засіб існування соціального. Суспільні відносини, їх сутність та зміст. Суспільні закони, їх особливості, класифікація і механізм дії. Сфери суспільного життя (економічна, соціальна, духовна, політична). Суспільно-історична практика. Проблема системності суспільного життя (О. Конт, Г. Спенсер, К. Маркс, Е. Дюркгейм, М. Вебер, П. Сорокін). Суспільство як відкрита система. Флуктуаційні й дисипативні стани функціонування суспільства. Співвідношення порядку й хаосу у функціонуванні суспільства як системи. Біфуркаційна й еволюційна моделі розвитку соціуму. Концепція “індивідуалізованого суспільства” (З. Бауман). Неопатримоніальна концепція суспільства. Інформаційне суспільство як сучасна модель суспільних відносин. Філософські проблеми соціоприродної коеволуції. Ноосфера.

13. Людина як предмет філософського аналізу. Особистість і суспільство

Проблема людини в історії філософії. Основні концепції походження людини (антропосоціогенез, дарвінізм, космізм, теологія). Антропосоціогенез, його комплексний характер. Філософська проблема природи й сутності людини. Людина як єдність вітального, соціального і духовного. Проблема життя і смерті у філософії. Самоцінність людського життя і право людини на гідне життя. Біологічні і соціальні межі життя. Зміст значення людського виміру у соціальних процесах сучасної епохи. Зміст понять: людина, індивід, особистість, індивідуаль-

ність. Історичні типи взаємовідносин людини і суспільства. Соціальне буття людини як єдність індивідуального і суспільного буття. Діалектика історичної необхідності свободи і відповідальності особи в суспільному розвитку, їх взаємна зумовленість. Неспроможність протиставлення свободи і необхідності. Історичний детермінізм і свобода вибору в діяльності людини. Зростання свободи особистості як критерій суспільного прогресу.

14. Духовне життя суспільства і культура

Проблема духовного життя суспільства у філософії. Основні сфери духовного життя суспільства: ідеологічна та суспільно-психологічна, наукова, художньо-естетична, освіта та виховання. Елементи духовного життя суспільства та їх взаємозв'язок. Поняття суспільної свідомості. Суспільна свідомість і суспільне буття. Співвідношення духовного життя суспільства та суспільної свідомості. Зміст і структура суспільної свідомості, її закономірності. Діалектика науково-теоретичного і буденно-психологічного рівнів суспільної свідомості. Взаємозв'язок політичної, правової, моральної, естетичної, релігійної (атеїстичної), філософської та інших форм суспільної свідомості. Культура як специфічна соціальна реальність. Культура як спосіб життєдіяльності суспільства і процес самовідтворення людини. Правова культура. Маргінальна культура. Східна і західна моделі культури, їх взаємовпливи.

15. Філософське розуміння історії

Сучасні концепції філософії історії: концепції локальних цивілізацій (М. Данилевський, О. Шпенглер, П. Сорокін), гносеологічний напрям (В. Дільтей, Г. Зіммель, Р. Коллінгвуд, Р. Арон), комунікативна концепція К. Ясперса, технократичні концепції історії (Д. Белл, З. Бжезинський). Світ-системний аналіз І. Валлерстайна. Проблема єдності та багатоманітності всесвітньої історії. Культурно-цивілізаційні типології суспільств (натуралістичні, географічні, формаційні та ін.). Проблема спрямованості історичного процесу. Теорії історичного

кругообігу, концепції локальних культур і цивілізацій, уявлення про лінійну спрямованість історії. Постановка питання про “кінець історії” в новітній філософії (Ф. Фукуяма). Людина як суб’єкт історичного процесу. Об’єктивне і суб’єктивне в соціально-історичному процесі. Стихійне і свідоме в історії. Смысл історії та ідея історичного прогресу. Історичні типи суспільного прогресу. Критерії прогресу. Глобалістичні та антиглобалістські тенденції сучасної цивілізації.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ФІЛОСОФІЯ”

- Тема 1. Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві.
- Тема 2. Філософія стародавнього світу.
- Тема 3. Філософія середньовіччя та Відродження.
- Тема 4. Філософія Нового часу та епохи Просвітництва.
- Тема 5. Німецька класична філософія.
- Тема 6. Сучасна світова філософія.
- Тема 7. Вітчизняні філософські традиції.
- Тема 8. Філософський смысл проблеми буття.
- Тема 9. Свідомість як філософська проблема.
- Тема 10. Філософське вчення про розвиток.
- Тема 11. Сутність і структура пізнавального процесу.
Наукове пізнання, його форми та методи.
- Тема 12. Філософське розуміння суспільства.
- Тема 13. Людина як предмет філософського аналізу.
Особистість і суспільство.
- Тема 14. Духовне життя суспільства і культура.
- Тема 15. Філософське розуміння історії.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. Філософія, її основні проблеми та етапи розвитку

П л а н

1. Філософія як наука і форма світогляду. Особливості філософії як системи знань та її функції.

2. Основні етапи розвитку філософської думки: загальна характеристика та особливості.

3. Основні проблеми онтології, гносеології, соціальної філософії та філософії історії.

4. Специфіка філософського вирішення світоглядних питань. Роль філософії у системі культури. Значення філософії для професійної діяльності юристів.

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Аляев Г. Металогічність буття як першопринцип метафізики життя / Г. Аляев // Філософ. думка. – 2001. – № 6. – С. 97-122; 2002. – № 1. – С. 84-89.

Евлампиев И. И. Неклассическая метафизика или конец метафизики? Европейская философия на распутье / И. И. Евлампиев // Вопр. философии. – 2003. – № 5. – С. 159-171.

Лекторский В. А. Философия, общество знания и перспективы человека / В. А. Лекторский // Там же. – 2010. – № 8. – С. 30-34.

Мареева Е. Зачем нужна философия в век Интернет? / Е. Мареева // Alma mater (Вестн. высшей шк.). – 2002. – № 5. – С. 22-25.

Афанасьева О. В. Нужна ли философия современному юристу? / О. В. Афанасьева // Юрид. образование и наука. – 2008. – № 3. – С. 4-8.

Мельник А. І. Поняття історії та його інтерпретація в європейській і українській соціально-філософській думці / А. І. Мельник // Філософ. обрії: наук.-теорет. журнал. – К.-Полтава, 2010. – Вип. 24. – С. 80-96.

Петрушенко В. Л. Межі знання і знання меж / В. Л. Пет-

рушенко // Філософ. думка. – 2005. – № 3. – С. 3-17.

Ровинский Р. Е. Самоорганизация как фактор направленного развития / Р. Е. Ровинский // Вопр. философии. – 2002. – № 5. – С. 67-76.

Семенов В. С. О перспективах человека в XXI столетии / В. С. Семенов // Там же. – 2005. – № 9. – С. 26-37.

Чернова Л. Наукова картина світу як предмет філософського дискурсу / Л. Чернова // Вища освіта України. – 2010. – № 3. – С. 33-39.

Шейко С. Духовні засади поліцентричного характеру української філософії / С. Шейко, В. Марусич // Філософ. обрії. – Вип. 3. – К.; Полтава: Б.в., 2000. – С. 38-51.

К о н т р о л ь н і п и т а н н я

1. Якими особливостями характеризується філософія як система знань?
2. Яке місце займає філософія права в системі світоглядного знання?
3. За якими критеріями можлива класифікація основних форм світогляду?
4. Яке значення має філософське вчення про розвиток для юридичної теорії та практики?
5. Які основні проблеми ставить і вирішує соціальна філософія?
6. Яким чином проявляється правова свідомість на рівні суспільної ідеології?
7. У чому полягає сенс історії з точки зору представників формаційного та цивілізаційного підходів?

2. Діалектика та її альтернативи

П л а н

1. Діалектика як вчення про розвиток і метод пізнання. Історичні форми діалектики. Об'єктивна й суб'єктивна діалектика.
2. Діалектика як система принципів, законів, категорій.

3. Основні закони діалектики та їх методологічне значення.
4. Категорії діалектики. Значення законів і категорій діалектики для теоретичної і практичної діяльності юристів.
5. Альтернативи діалектики: класичні й некласичні концепції.

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Гурій Т. О. Діалектична єдність філософських категорій загального, особливого та одиничного як головна передумова з'ясування сутності кваліфікації адміністративного правопорушення / Т. О. Гурій // Держава і право. Юрид. і політ. науки. Вип. 18. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2002. – С. 179-183.

Катречко С. Л. Как возможна метафизика? / С. Л. Катречко // Вопр. философии. – 2005. – № 9. – С. 83-94.

Коротких В. И. Система философии Гегеля как предмет историко-философского рассмотрения / В. И. Коротких // Вестн. Моск. ун-та. – Сер.7. Философия. – 2002. – № 6. – С. 3-19.

Крисюк Ю. Синергетична інтерпретація соціального порядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2005. – № 7. – С. 30-33.

Ровинский Р. Е. Самоорганизация как фактор направленного развития / Р. Е. Ровинский // Вопр. философии. – 2002. – № 5. – С. 67-76.

К о н т р о л ь н і п и т а н н я

1. Що означає термін “діалектика”?
2. У чому різниця історичних форм діалектики?
3. Що таке принцип? Назвіть основні принципи діалектики.
4. Що таке зв'язок, закон, закономірність?
5. Які особливості законів матеріалістичної діалектики?
6. У чому суть закону діалектичної протилежності?
7. У чому полягають особливості закону взаємного переходу кількісних змін у якісні?
8. Розкрийте сутність діалектичного заперечення.
9. Розкрийте сутність альтернативних концепцій діалектики.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Філософія стародавньої Індії. Ортодоксальні (санхья, йога, вайшешика, ньяя, міманса, веданта) й неортодоксальні (локаята-чарвака, джайнізм, буддизм) філософські вчення.
2. Філософія стародавнього Китаю (конфуціанство, даосизм).
3. Антична філософія: особливості, періодизація та значення для формування європейської культури.
4. Досократична філософія (мілетська школа, Геракліт, піфагореїзм).
5. Атомістичне трактування буття в античній філософії (Левкіпп, Демокріт, Епікур).
6. Філософія Сократа. Етичний раціоналізм Сократа.
7. Філософія Платона. Вчення Платона про ідеї.
8. Філософія Аристотеля: основні ідеї та їх вплив на світову філософію.
9. Основні проблеми середньовічної християнської філософії та основні етапи її розвитку. Суперечки про природу універсалій: реалізм і номіналізм.
10. Філософське вчення Фоми Аквінського, його концепція подвійної істини.
11. Гуманістичний характер та основні напрями філософії епохи Відродження. Основні ідеї епохи Реформації.
12. Емпіризм та сенсуалізм Нового часу. Проблема наукового методу, вчення про людину і суспільство (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Дж. Берклі).
13. Філософія Р. Декарта, Б. Спінози та Г. Лейбніца.
14. Філософія епохи Просвітництва. Французьке Просвітництво (Ш. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо).
15. Французький матеріалізм XVIII ст., його вчення про матерію, пізнання, людину і суспільство (К. А. Гельвецій, П. Гольбах, Ж. Ламетрі, Д. Дідро).
16. Теоретична і практична філософія І. Канта, його "коперніканський переворот" у теорії пізнання.
17. Г.-В.-Ф. Гегель, його філософська система і метод.

18. Філософія Л. Фейєрбаха, її антропологічний характер.
19. Російська філософія XIX – початку XX ст. Головні риси і особливості.
20. Філософія марксизму: передумови виникнення, основні ідеї та їх вплив на світову філософію й соціальну практику.
21. Ірраціоналістичний напрям сучасної філософії (А. Бергсон, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер).
22. Екзистенціалізм та його основні ідеї.
23. Характерні риси та особливості герменевтики.
24. Фрейдизм і неофрейдизм (З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг, А. Адлер, Г. Маркузе).
25. Позитивізм: характерні риси та основні етапи розвитку.
26. Сучасна релігійна філософія: основні напрями та їх характеристика.
27. Особливості та головні питання філософської культури Київської Русі.
28. Філософія українського Відродження та Просвітництва.
29. Філософські погляди Г. С. Сковороди та його вплив на розвиток вітчизняної філософії.
30. Українська філософія XIX – XXI ст.
31. Що таке філософія? Її предмет і місце в системі світоглядного знання. Основні функції філософії.
32. Поняття і структура світогляду. Історичні типи світогляду.
33. Філософський зміст категорії буття та його головні форми. Типи онтології.
34. Формування та розвиток науково-філософського поняття матерії. Властивості та структура матерії.
35. Рух як спосіб існування матерії та його форми. Взаємозв'язок основних форм руху
36. Простір і час як форми існування матерії. Загальні та специфічні властивості простору й часу.
37. Проблема свідомості у філософії. Головні концепції походження свідомості.
38. Відображення та форми його еволюції. Свідомість як вища форма відображення.

39. Біологічні та соціальні передумови походження свідомості.
40. Сутність та основні компоненти свідомості. Самосвідомість.
41. Структура та функції свідомості.
42. Діалектика: її історичні форми та особливості. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика.
43. Діалектичний принцип загального взаємозв'язку. Види зв'язків та їх характеристика.
44. Діалектичний принцип розвитку. Співвідношення розвитку, змін і руху.
45. Проблема джерел і рушійних сил розвитку. Закон єдності й боротьби протилежностей.
46. Проблема механізму розвитку. Закон взаємного переходу кількісних і якісних змін.
47. Проблема спрямованості розвитку. Закон заперечення заперечення.
48. Категорії діалектики та їх характеристика. Діалектичний характер парних категорій.
49. Метафізична концепція розвитку як класична альтернатива діалектики.
50. Модифікації метафізичної концепції розвитку (догматизм, релятивізм, софістика, еклектика).
51. Сучасні філософські вчення про розвиток (негативна діалектика, "трагічна" діалектика, синергетика).
52. Пізнання як предмет філософського аналізу. Сутність та структура пізнавального процесу.
53. Практика як специфічно людський спосіб освоєння світу. Поняття практики. Форми і рівні практичної діяльності. Функції практики.
54. Форми чуттєвого пізнання та взаємозв'язок між ними.
55. Раціональне пізнання, його особливості та форми.
56. Єдність чуттєвого та раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні.
57. Проблема істини, види істини. Істина і хибність (помилковість). Критерії істини.

58. Наукове пізнання, його структура та рівні.
59. Поняття методу. Класифікація методів наукового пізнання та їх характеристика.
60. Логіка наукового дослідження та його етапи (факт, проблемна ситуація, проблема, гіпотеза, доказ, концепція, теорія).
61. Філософія суспільства. Основні підходи до розуміння суспільства.
62. Суспільство як система. Структура суспільства. Типологія соціальних відносин.
63. Суспільні закони, їх особливості, класифікація і механізм дії.
64. Сфери суспільного життя (економічна, соціальна, духовна, політична).
65. Концепції розвитку суспільства та форми соціальних процесів.
66. Поняття соціального інституту. Різновиди соціальних інститутів та їх характеристика.
67. Діяльність як специфічний засіб існування соціального. Основні елементи та сфери соціальної діяльності.
68. Основні етапи взаємодії суспільства і природи. Ноосфера.
69. Проблема людини в історії філософської думки.
70. Головні концепції походження і сутності людини.
71. Сутнісна характеристика людини. Взаємозв'язок біологічного, соціального та психічного в людині.
72. Антропосоціогенез, його сутність і комплексний характер.
73. Проблема сенсу життя людини. Основні концепції сенсу життя.
74. Зміст понять: людина, індивід, особистість. Поняття статусу й ролі.
75. Особистість як соціальна характеристика людини. Структура особистості. Фактори, що детермінують формування особистості.
76. Історичні типи взаємовідносин людини і суспільства.

77. Проблема свободи і відповідальності людини, їх взаємна зумовленість.

78. Духовне життя суспільства: поняття, сутність, структура.

79. Суспільна свідомість та її структура. Рівні суспільної свідомості. Суспільна психологія та суспільна ідеологія.

80. Форми суспільної свідомості, критерії їх розрізнення і взаємодія.

81. Культура як специфічна соціальна реальність. Структура та функції культури.

82. Східна і західна моделі культури, їх взаємовпливи.

83. Предмет, структура та функції філософії історії.

84. Розвиток поглядів на історію у класичній філософській думці.

85. Сучасні напрями філософії історії (онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, технократичний).

86. Формаційний підхід до розуміння історичного процесу як варіант моністичного тлумачення історичного процесу.

87. Концепція локальних цивілізацій (М. Данилевський, О. Шпенглер, П. Сорокін): сутність та особливості.

88. Проблема сенсу історії (К. Ясперс, Ф. Фукуяма).

89. Об'єктивне і суб'єктивне в соціально-історичному процесі.

90. Ідея історичного прогресу. Критерії прогресу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Підручники, навчальні посібники, довідкові видання

Антологія мирової філософії: сб. філософ. текстів: [в 4 т.] / под ред. В. В. Соколова, В. Ф. Асмуса и др. – М.: Мысль, 1971 – 1972.

Горський В. С. Історія української філософії: курс лекцій / В. С. Горський. – К.: Наук. думка, 1997.

Данильян О. Г. Основи філософії: навч. посіб. / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. – Х.: Право, 2003. – 352 с.

Данильян О. Г. Філософія: підруч. / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. – Х.: Право, 2012. – 312 с.

История философии Украины: хрестоматия: [учеб. пособие]. – Киев: Лыбидь, 1993. – 553 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: курс лекцій: [навч. посіб.] / В. Л. Петрушенко. – 2-е вид., виправл. і доопр. – К.: Каравела, 2002. – 544 с.

Скирбек К. Г. История философии: учеб. пособие / К. Г. Скирбек, Н. Гилье; под. ред. С. Б. Крымского; пер. с англ. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 800 с.

Сучасний словник з суспільних наук / за ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. – Х.: Прапор, 2006. – 432 с.

Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 568 с.

Філософія: навч. посіб. / за ред. І. Ф. Надольного, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченка та ін. – К.: Вікар, 1997. – 578 с.

Читанка з історії філософії: у 6 кн. / за ред. Г. І. Волинки. – Кн. 6. Зарубіжна філософія ХХ ст. – К.: Довіра, 1993. – 239 с.

Монографії

Воронова Г. В. Життєдіяльність людини як соціально-філософська проблема / Г. В. Воронова. – Запоріжжя: Просвіта,

2007. – 204 с.

Грабовська І. М. Національні міфи в контексті сучасних українських реалій (філософсько-світоглядний аналіз) / І. М. Грабовська. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 142 с.

Козловський О. Р. Релігійна свідомість і релігійні практики населення сучасної України як предмет соціально-філософського аналізу / О. Р. Козловський. – К.: Стилос, 2008. – 192 с.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 575 с.

Райда К. Ю. Екзистенціальна філософія. Традиція і перспективи / К. Ю. Райда. – К.: ПАРАПАН, 2009. – 328 с.

Філософія українського буття / І. М. Грабовська, Т. М. Ємець, О. І. Мостяєв. – К.: Укр. Видавнича Спілка, 2006. – 295 с.

Першоджерела

Аристотель. Политика: соч. в 4 т. / Аристотель. – Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – С. 375 - 644.

Бэкон Ф. Новый Органон: соч. в 2 т. / Ф. Бэкон. – Т. 2. – М.: Мысль, 1972. – 486 с.

Декарт Р. Рассуждение о методе / Р. Декарт // Избр. произв.: в 2 т. – М., 1989. – 656 с.

Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М.: Наука, 1991. – 572 с.

Кант И. Критика чистого разума: соч. в 6 т. / И. Кант. – Т. 3. – М.: Мысль, 1964. – 799 с.

Кант И. Критика практического разума: соч. / И. Кант. – Т. 4. – Ч. 1. – М.: Мысль, 1964. – 544 с.

Камю А. Бунтующий человек / А. Камю. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.

Лейбниц Г. В. Монадология: соч. в 4 т. / Г. В. Лейбниц. – Т.1. – М.: Мысль, 1982. – 636 с.

Маркс К. Німецька ідеологія / К. Маркс, Ф. Енгельс // Твори. – Т. 3. – М., 1955. – 544 с.

Ницше Ф. Так говорил Заратустра / Ф. Ницше; пер.

Ю. М. Антоновского. – М.: Моск. гос. ун-т, 1990. – 300 с.

Поппер К. Р. Открытое общество и его враги / К. Р. Поппер. – М.: Феникс, 1992. – 448 с.

Рассел Б. Человеческое познание / Б. Рассел. – Киев: Ника-Центр, Вист-С, 1997. – 543 с.

Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов. – М.: Изд-во полит. лит., 1989. – 394 с.

Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин; под ред. Т. И. Ойзермана, П. П. Гайденко. – М.: Политиздат, 1992. – 544 с.

Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. – М.: Наука, 1987. – 240 с.

Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1995. – 736 с.

Фейербах Л. Сущность христианства / Л. Фейербах // Избр. философ. произв. в 2 т. – Т. 2. – М.: Изд-во полит. лит., 1955. – 942 с.

Фрейд З. Будущее одной иллюзии / З. Фрейд // Сумерки богов. – М.: Изд-во полит. лит., 1989. – 394 с.

Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд; под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Просвещение, 1989. – 440 с.

Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге / М. Хайдеггер; под ред. А. Л. Доброхотова. – М.: Высшая шк., 1991. – 192 с.

Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии / Ф. Энгельс. – М.: Изд-во полит. лит., 1989 – 127 с.

Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.

З М І С Т

Вступ	3
Програма навчальної дисципліни “Філософія”.....	5
Тематичний план навчальної дисципліни “Філософія”	12
Плани семінарських занять	13
Контрольні питання для підготовки до іспиту.....	16
Список рекомендованої літератури.....	21

Навчальне видання

Електронна копія

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ФІЛОСОФІЯ”

(галузі знань: 0304 “Право”, 0302 “Міжнародні відносини”;
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”;
напрями підготовки: 6.030401 “Правознавство”,
6.030202 “Міжнародне право”)

для студентів заочної форми навчання

У к л а д а ч і: ДАНИЛЬЯН Олег Геннадійович,
ДЗЬОБАНЬ Олександр Петрович,
КАЛИНОВСЬКИЙ Юрій Юрійович

Відповідальний за випуск *О. Г. Данильян*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 13.12.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум.друк. арк. 1,56. Облік-вид. арк. 0,81. Вид. 240.
Тираж 200 прим. Зам. № 4547. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.